

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

КАФЕДРА ТУРИЗМУ

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

Тема 4. Туристично-рекреаційне районування України

**З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ**

для студентів першого курсу спеціальності "Туризм"
факультету туризму

АВТОР:

Проф. Волошин І.М.

"ЗАТВЕРДЖЕНО"

на засіданні кафедри

"27" серпня_2018 р.

Зав. кафедри _____ проф. Волошин І.М.

Львів 2018

ПЛАН

1. Схема туристично-рекреаційного районування території України
2. Туристично-ресурсний потенціал Карпатського туристично-рекреаційного регіону
3. Туристично-ресурсний потенціал Кримського туристично-рекреаційного регіону

Туристично-рекреаційні комплекси України – органічна складова її єдиного соціально-економічного комплексу.

Розвиток туристичної галузі передбачає максимальне використання природно-рекреаційних та історико-культурних ресурсних можливостей території, а також інфраструктури виробничої і невиробничої сфер економіки, адміністративно-територіального поділу з урахуванням вимог ефективного природокористування та охорони навколишнього середовища.

Загальна площа природних рекреаційних ландшафтів України становить 9,4 млн.га, а їх одночасна місткість – майже 40 млн. чоловік.

Південь країни омивають теплі Чорне та Азовське моря, які належать до басейну Атлантичного океану. Довжина берегової лінії Чорного моря в межах України становить понад 1500 км (з них близько 50% придатні для використання у туристичних цілях). Середня температура води в серпні – 22-25С, солоність води – 18 проміле.

Лісові ресурси є частиною цінного рекреаційного і природоохоронного потенціалу України. Загалом лісистість не перевищує 14% території країни, але вона поступово зростає за рахунок лісонасаджень, які нині становлять більше половини всіх лісових площ. Особливу роль відіграють лісопаркові зони навколо великих міст, а також ліси гірських районів та ті, що розміщені поблизу водоймищ і річок.

Рекреаційні ресурси України сприятливі для організації відпочинку та оздоровлення та мають не тільки місцеве, а й міжнародне значення.

Прибережні території півдня України – осередки значних ресурсів грязевого лікування. Туристів приваблюють також морські купання, сонячні та повітряні ванни. Карпатський район відомий цілющими мінеральними водами. Найбільша рекреаційна цінність на Поліссі – Шацькі озера. Лісостеповий район багатий на лікувальні мінеральні та родонові води.

В Україні створено 5 національних природних парків, 15 державних заповідників, заказників, дендропарки, пам'ятки садово-паркового мистецтва, які належать до природоохоронних територій, у тому числі такі відомі, як Асканія-Нова, Шацький національний природний парк, Софіївка, Олександрія, Тростянецький дендропарк, парк у Качанівці тощо, а також пам'ятки природи – Скелі Довбуша, Кам'яні могили, Великий каньйон у Криму тощо.

Важлива складова частина туристично-екскурсійного потенціалу України – історико культурні пам'ятки. Найбільше їх у Київській, Львівській, Чернігівській областях та Автономній Республіці Крим, містах Києві, Львові, Одесі, Чернігові, Кам'янці-Подільському.

Велика кількість пам'яток архітектури зосереджена в південній частині України. Атрактивними для туристів є розкопки античних міст північного Причорномор'я – Тіри, Ольвії, Херсонесу, Пантікапею, а також археологічні музеї в Одесі, Керчі та Києві.

Велике значення для пізнавального туризму мають пам'ятки архітектури різних епох і стилів. Це, зокрема: пам'ятки Київської Русі (IX-XII ст.) у Києві, Чернігові, Каневі, Овручі, Володимирі-Волинському; пам'ятки оборонної архітектури – фортеці в Луцьку, Меджибожі, Кам'янці-Подільському, Хотині, Білгород-Дністровському, Ужгороді, Мукачевому; палацові комплекси в Криму, на Львівщині та Чернігівщині;

пам'ятки цивільної архітектури в Києві, Львові, Харкові, Полтаві, Чернівцях, Ужгороді; пам'ятки культової архітектури в Києві, Львові, селі Манява, на Івано-Франківщині, у Почаєві, Міжгір'ї, Мукачевому, Чернівцях; пам'ятки дерев'яної культової та цивільної архітектури у Карпатах.

В Україні велика кількість пам'яток історії, серед яких найбільший інтерес у туристів викликають ті, що пов'язані з історико-культурною спадщиною запорізького козацтва, а також періоду національно-визвольної боротьби українського народу 1648-1654 рр. та Другої світової війни. Це, зокрема, музейні комплекси світового (за класифікацією ЮНЕСКО) значення в Києві – Софійський і Києво-Печерський заповідники, Андріївська та Кирилівська церкви; музеї архітектури та побуту просто неба у Києві, Переяславі-Хмельницькому, Львові, Ужгороді, Чернівцях, Галичі; картинні галереї в Києві, Одесі, Феодосії, Львові, Харкові тощо; меморіальні музеї видатних державних діячів, а також діячів літератури, науки та культури; численні історичні та краєзнавчі музеї.

Державною програмою розвитку туризму в Україні до 2005 року передбачалося високоефективне використання наявних природно-рекреаційних і туристично-екскурсійних ресурсів України, їх збереження та збагачення.

Залежно від особливостей природних умов і ресурсів, фізико-географічних характеристик території, її екологічного стану, набору історико-культурних цінностей, традицій та побуту місцевого населення, обрядів, вірувань, розвитку спеціальної туристичної інфраструктури на території України виділяються різні туристично-рекреаційні регіони.

Так, традиції і побут населення Карпат дуже відрізняється від народної культури мешканців Полісся чи Причорномор'я. Відмінності у природних умовах, історії освоєння території, її заселення,

господарювання, спосіб життя населення створюють умови для **виділення на території України семи туристично-рекреаційних регіонів.**

Чітких схем туристичної регіоналізації України не існує і, як правило, поділ туристичних ресурсів здійснюється по окремих областях, що руйнує цілісність уявлення про туристичний регіон як соціально-економічну систему. Тому, виконуючи районування України, використали комплексний підхід та взяли до уваги набір факторів, таких як географічне розташування, природні умови та ресурси (в т.ч. кліматичні, водні, лісові), традиції господарювання місцевого населення, побутова культура, історичний розвиток територій.

Туристично-рекреаційний регіон (ТРР) – це великий регіон України, що характеризується гомогенністю природних умов та ресурсів, подібністю побутової культури, культури господарювання місцевого населення, набором пам'яток природи, архітектури, мистецтва, історичною єдністю та добре розвинутою соціальною інфраструктурою для здійснення туристично-рекреаційної діяльності.

Карпатський туристично-рекреаційний регіон. Сприятливим регіоном для санаторно-курортного лікування, оздоровлювального туризму та відпочинку є Українські Карпати.

Карпатський туристично-рекреаційний регіон займає територію у межах Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської і Львівської областей.

У його межах зосереджена третина рекреаційного потенціалу України.

В Українських Карпатах налічується близько 800 джерел мінеральної води практично всіх бальнеологічних груп. Лікувальні торфогрязі, прикарпатський озокерит разом із сприятливими умовами для кліматолікування дають змогу розвивати мережу бальнеологічних та

кліматичних курортів, пансіонатів, будинків і баз відпочинку, туристичних закладів.

Природно-ресурсна база санаторної галузі дає змогу щорічно оздоровлювати до 8 млн осіб.

Регіон має значний потенціал рекреаційної місткості території – площа використуваних та зарезервованих для рекреації ландшафтів становить 616,7 тис га. Питома вага потенційно рекреаційних територій у Львівській, Івано-Франківській і Чернівецькій областях становить 30-50% до площі області, а у Закарпатській області – понад 50%.

Беручи до уваги нерівномірне розміщення рекреаційних ресурсів і насамперед природно-ресурсної бази, у регіоні виокремлюють три райони: **Передкарпатський і Закарпатський курортно-оздоровлювальний та Гірсько-Карпатський туристсько-оздоровлювальний.**

У Карпатах є великі природно-ресурсні можливості для організації і розвитку зимових видів відпочинку, зокрема гірськолижного. Сьогодні у регіоні освоєно до 30 гірськолижних трас, хоча їхню кількість можна збільшити вдвічі й обслужити за сезон понад 250 тис любителів зимового відпочинку.

Карпатський регіон має значні пізнавальні ресурси. Зокрема в Ужгороді, Львові, Мукачеві, Самборі, Дрогобичі. Серед сільських адміністративних районів високу пізнавальну цінність рекреаційних ресурсів має Мукачівський район Закарпатської області, Косівський район Івано-Франківської області, Дрогобицький, Старосамбірський і Сколівський райони Львівської області.

У Карпатському регіоні діє 60 санаторіїв, 17 пансіонатів, 10 будинків відпочинку, 70 санаторіїв-профілакторіїв, 120 баз відпочинку, 150 таборів відпочинку для старшокласників і понад 180 заміських дитячих таборів.

Найпопулярнішим курортом є Трускавець, який спеціалізується на лікуванні захворювань нирок, печінки, сечовивідних шляхів, а також органів травлення і обміну речовин. За рік на курорті обслуговують понад 75 тис осіб.

На кліматолікуванні спеціалізується курорти у Яремчі, Ворохті, Косові.

У Карпатах розміщені 53 туристські бази, готелі, кемпінги, а також кілька десятків гірськолижних підйомників. Потужність туристичних закладів на день максимального розгортання становить понад 10 тис місць.

Дві третини туристичних об'єктів і 45% туристичних місць припадає на Закарпаття. Архітектурно-містобудівна спадщина XIV-поч.ХХ століть у Закарпатській області представлена середньовічними замками, мурованими костелами і православними храмами, унікальними типами дерев'яних церков.

На державному обліку перебуває 152 пам'ятки архітектури, з них 137 - національного значення. Відомо близько 250 нововиявлених пам'яток архітектури.

До Списку історичних міст і селищ включено: Берегове, Буштина, Великий Березний, Вилок, Виноградів, Воловець, Іршава, Королеве, Міжгір'я, Мукачеве, Перечин, Рахів, Солотвина, Тересва, Тячів, Ужгород, Хуст, Чинадієве, Ясиня. В Ужгороді діє регіональний Музей народної архітектури.

Кримський туристично-рекреаційний регіон. Кримський туристично-рекреаційний регіон є найпопулярнішим всесвітньо відомим санаторно-курортний та оздоровлювальний регіон України. Цьому сприяють кліматичні, водні, грязеві, пляжні, пізнавальні ресурси.

М'який середземноморський клімат Південного берегу Криму є визначальним чинником зростання популярності регіону. Тут щорічно оздоровлюється до 8 млн осіб.

У Криму функціонує 700 лікувально-оздоровлювальних закладів, зокрема 128 санаторіїв та пансіонатів з лікуванням, 130 будинків відпочинку та пансіонатів. Їх загальна рекреаційна місткість – 207,2 тис місць.

Чисельність організованих рекреантів сягає 2 млн осіб, серед них 170 тисяч іноземних туристів. Структура курортно-рекреаційної мережі Криму на 30% складається з лікувальних закладів і на 70% - із закладів відпочинку.

Найпопулярнішими курортами на заході Криму є Євпаторія, Саки, на півдні – Ялта, Алушта, Гурзуф та інші. На території Кримського рекреаційного регіону функціонує 15 турбаз.

Серед основних туристичних центрів – Севастополь, Керч, Феодосія, Судак та інші. Питома вага потенційно рекреаційних територій у структурі земель Кримського півострова становить 20% площі регіону.

Регіон має своєрідну історичну долю й унікальну за ступенем хронологічної глибини і стильової різноманітності архітектурно-містобудівну спадщину. Вона представлена античними пам'ятками (з IV ст. до н.е.), середньовічними фортецями й печерними містами, культовими спорудами різних світових релігій і конфесій (іслам, іудаїзм, православ'я, католицизм, вірмено-григоріанська церква) та палацовими ансамблями XVI - XX століть.

На державний облік узято 992 пам'ятки містобудування і архітектури, з яких 193 - національного значення. Відомо понад 50 нововиявлених пам'яток.

До Списку історичних міст включено 26 населених пунктів: Алушка, Алушта, Бахчисарай, Гаспра, Гурзуф, Євпаторія, Керч, Коктебель, Кореїз, Лівадія, Масандра, Новий Світ, Ореанда, Паркове, Сімеїз, Сімферополь, Старий Крим, Судак, Форос, Феодосія, Чорноморське, Щебетовка, Ялта. На базі комплексів історико-містобудівної спадщини створено 4

заповідника Державний історико-культурний заповідник у м. Керчі створено постановою Ради Міністрів УРСР від 5 березня 1987 року на базі архітектурно-археологічних комплексів грецьких міст Пантикапея, Ілурата та інших, давньоруського Корчева, пам'яток античної і візантійської архітектури, а також міського археологічного музею. Включає 67 пам'яток археології, 40 - історії, 15 - архітектури. Підпорядкований Міністерству культури АР Крим.

Державний архітектурно-історичний заповідник "Судацька фортеця" у м. Судаку створено 1958 року як філію Державного архітектурно-історичного заповідника "Софійський музей", якій передано від Міністерства культури СРСР комплекс Генуезької фортеці (XIV - XV ст.), оголошеної 1928 року історичним заповідником і в 1944-1956 роках підпорядкованої Державному історичному музеєві (Москва). Площа 29,5 га. Включає 30 пам'яток архітектури. Діє на правах відділу Національного заповідника "Софія Київська".

Державний історико-архітектурний заповідник у м. Бахчисараї створено рішенням Кримської обласної Ради народних депутатів від 8 вересня 1990 року на базі Бахчисарайського історико-археологічного музею, що діяв у ханському палаці (XVI - XVIII ст.) від 1955 року. Окрім палацу, включає 202 нерухомі пам'ятки історії та культури міста і околиць. До складу заповідника входять печерні міста Мангуп-Кале, Ескі-Кермен, Чуфут-Кале, Успенський печерний монастир. У фондах - 101 тисяча одиниць зберігання, у тому числі 85 тисяч - археологічні знахідки. Підпорядкований Міністерству культури АР Крим.

Алупкинський державний палацо-парковий музей-заповідник у м. Алупці створено рішенням Кримської обласної Ради народних депутатів від 8 вересня 1990 року на базі Алупкинського палацу-музею (палац Воронцова і парк, 1830-1846 рр). Площа 40 га. Включає головний і шуваловський корпуси, фонтани та інші паркові споруди. У головному

корпусі експонуються цінні збірки творів малярства, ужиткового мистецтва, книгозбірня. Підпорядкований Міністерству культури АР Крим.

Відомим в Україні є Західно-Причорноморський регіон в межах Одеської, Миколаївської і Херсонської областей. Популярністю в цьому регіоні користуються місцевості Кароліно-Бугаз, Чорноморка, Шабо, а також Скадовськ, Коблево, Сергіївка, що простяглись смугою завширшки 1-3 км уздовж Чорного моря. Приваблюють відпочивальників також лимани і джерела мінеральних вод, розташовані на відстані 15-20 км від берега моря.

Найціннішими рекреаційними ресурсами регіону є помірний континентальний клімат, тепле море, піщані пляжі, лікувальні грязі та мінеральні води. Численні лимани, мілководні затоки (Тендрівська, Джарилгіцька) створюють сприятливий мікроклімат і доступні для масового відпочинку дітей.

Найбільші запаси лікувальних грязей зосереджені у Куяльницькому, Буджацькому, Хаджибейському і Тилігульському лиманах та в Грязевому озері. Мінеральні води залягають у Причорноморському артезіанському басейні (Очаків, Коблево, Одеса, Сергіївка, Кароліно-Бугаз, Татарбунари).

Тут функціонує понад 350 лікувально-оздоровлювальних закладів, серед них 55 санаторіїв і пансіонатів з лікуванням та 67 будинків і пансіонатів відпочинку відповідно на 18584 і 30584 ліжкомісць.

Розвивається у цьому регіоні і пізнавальний туризм. Цьому сприяють морські круїзи, розгалужена мережа залізничних та автомобільних доріг. Відомими туристичними центрами є Одеса, Миколаїв, Херсон, Білгород-Дністровський. Загальна кількість організованих рекреантів сягає 0,5 млн осіб на рік. Якщо врахувати неорганізованих рекреантів, то ця цифра зросте щонайменше у чотири рази.

Серед морських курортних місцевостей виділяється рекреаційний район Бердянського узбережжя, що займає територію від Федотової коси до східного кордону України і входить до Східно-Причорноморського регіону.

Великою популярністю тут користуються відомі кліматичні і грязеві курорти Бердянська і Маріуполя. Клімат цього рекреаційного району перехідний від морського до континентального. Купальний сезон триває з травня по жовтень. У районі Бердянська функціонують чотири санаторно-курортні заклади, з них одна турбаза.

Перспективи цього району тісно пов'язані з екологічним станом приморських міст та акваторії Азовського моря.

